

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ι. Σπουδαιότης τῆς Οικογενείας.

Τὸ μικρότερον κοινωνικὸν ἴδιωμα, ὅσον καὶ τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον τὸν κοινωνιολόγον ἐκτὸς τοῦ κράτους, εἶναι ἡ οἰκογένεια.

Ἡ οἰκογένεια βασιζομένη ἐπὶ τῆς σχέσεως τοῦ αἵματος εἶναι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ μία τῶν κυριωτέρων ἐκδηλώσεων τοῦ Κοινωνικοῦ βίου, λαμβάνουσα σύστασιν καὶ μορφήν ἐκ τῆς φυσικῆς ἀναγκαιᾶς σχέσεως τῶν δύο κοινωνικῶν κυττάρων τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος.

Τὰ ἀναγκαιότατα μέρη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ἡ συμπληροῦσα αὐτὸν καὶ τέλειον ἀναδεικνύουσα καὶ τὸν κορμὸν ἢ τὴν ἐστίαν δημιουργοῦσα, ἐξ ἧς ἡ ζωὴ μεταλαμπαδεύεται εἰς τὸ γένος. Ὅρθῶς δ' ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ἡσίοδος ἐκήρυξε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς του μεταφέρει «οἶκον μὲν πρῶτιστα γυναῖκά τε βούν ἄροτῆρα». Ἡ οἰκία δ' αὕτη τὴν κοινωνικὴν μονάδα συνιστᾷ, ἐφ' ὅσον οὐ μόνον τὴν γένεσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρρενος ἐπὶ τὸ θῆλυ περιέχει, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ διατήρησις τοῦ γένους (πρβ. καὶ Ἀριστοτέλους οἰκ. γ, ε, δ, καὶ Ξενοφῶντος οἰκ. Ζ' 18-31).

Ἐπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι ἔζησαν ἑμοῦ ἄνευ νόμων, ἄνευ δικαστηρίων, ἄνευ σχολείων, οὐδέποτε ὁμῶς συνέπηξαν ἔστω καὶ ὑποτυπώδη κοινωνίαν ἄνευ εἴδους τινὸς οἰκογενείας.

Ἡ οἰκογένεια κατὰ ταῦτα εἶναι τι πλεον τοῦ ἀπλοῦ Κοινωνικοῦ ἰδρύματος, εἶναι φυσικὴ τις διαμόρφωσις ἕνεκα τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐντεθέντων ἐνστικτῶν, τὰ ὅποια ἐνώνουσι τοὺς γονεῖς μεταξὺ των καὶ πρὸς τὰ τέκνα των. Εἶναι δὲ τόσον σημαντικὰ τὰ ἐνστικτα ταῦτα, καὶ γενικώτερον ἢ οἰκογενειακὴ ἐνωσις, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄλλοι κοινωνικοὶ παράγοντες ἔλειπον, καὶ μόνη ἡ οἰκογένεια ἔμενε, θὰ ἦτο ἱκανὴ αὕτη νὰ διαμορφώσῃ πάλιν νέους ἀφ' ἑαυτῆς παράγοντας καὶ δεσμούς. Ἡ οἰκογένεια δ' ὡς πρὸς τοῦτο φαίνεται παράγων μόνιμος καὶ διαρκὴς ἀπέναντι τῶν ἄλλων μεταβλητῶν κοινωνικῶν ὀργανώσεων, καὶ κέντρον, ἐξ οὗ σταθερῶς ἐκπορεύονται ἐπιδράσεις πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, πλὴν καὶ αὕτη μεταβάλλεται καὶ ἐξελίσσεται ἐφ' ὅσον συμμορφοῦται πρὸς ὠρισμένας ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἡ μεταβαλλομένη κοινωνία, ἡ θρησκεία καὶ τὸ κράτος ἐπιβάλλουσιν. Ἔχει δὲ ἡ οἰκογένεια μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς κοινωνίας, διότι καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως εἶναι ὁ φορεὺς τῆς κληρονομικῆς περιουσίας, καὶ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως ἡ ἐστία καὶ τὸ ἐργαστήριον τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς, καὶ ἀπὸ εὐγονικῆς ἀπό-

ψεως τὰ μέγιστα συμβάλλεται εἰς τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας, ὅταν τῶν πρὸς γάμου κοινωνίαν προσώπων γίνεται ἡ ἐπιλογή ἐπιστημονικῶς(1).

Ἡ οἰκογένεια ἀφ' ἑτέρου εἶναι τὸ ἔδαφος, ἐνθα καλλιεργεῖται ἡ κυρίως Κοινωνικὴ ζωὴ, διότι τὰ μέλη της, ὁμοῦ ζῶντα καὶ τρεφόμενα, ὁμοῦ συναισθάνονται τὰς αὐτὰς λύπας καὶ χαράς, ὑφίστανται τὰς αὐτὰς τύχας, ἔχουσι κοινὰς ἀναμνήσεις καὶ κοινὴν ἱστορίαν. Εἰς τὴν οἰκογένειαν καλλιεργεῖται, ὡς ἐλέχθη καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς παραγωγῆς, εἴτε τῆς καταναλώσεως. Ὡσαύτως εἰς τὴν οἰκογένειαν καλλιεργεῖται καὶ ἡ Πολιτικὴ ζωὴ, διότι ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ πρώτη πολιτικὴ ὁμάς, ἡ ἐκπροσωποῦσα τὸν οἶκον ἐνώπιον τῆς πολιτείας καὶ καταβάλλουσα τοὺς φόρους εἰς αὐτήν, ὡς μία ἐνότης. Ἡ οἰκογένεια ἐπίσης εἶναι ἡ ἐστία καλλιεργείας τῆς θρησκείας, ἥτις εἰς πάντα τοὺς λαοὺς μεταδίδεται διὰ τῆς οἰκογενείας.

Πολὺ περισσότερον ὅμως ἡ οἰκογένεια εἶναι, ὡς ἐλέχθη, πηγὴ τῆς ἠθικότητος καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν φυτώριον τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, διότι ἐν αὐτῇ ρυθμίζονται αἱ ἠθικαὶ σχέσεις πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, τοὺς κατωτέρους καὶ τοὺς ἴσους, καὶ ριζοῦται ἡ ἔκφρασις τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους καὶ τοὺς γονεῖς, τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ τέκνα καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας καὶ φιλαλληλίας, ἀνταξίας τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Βάσις τῆς οἰκογενείας εἶναι κυρίως τὰ τέκνα, δι' ὧν δημιουργεῖται σύνδεσμος αἵματος, τοῦ γάμου ἐμφανιζομένου ὄχι μόνον ὡς θελήσεως καὶ δεσμοῦ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὡς θελήματος καὶ νόμου τοῦ Θεοῦ. Διὸ καὶ παρὰ τοῖς πρωτογόνοις λαοῖς μεγίστη φροντὶς καταβάλλεται ὑπὸ τῶν γονέων διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων. Διὰ τὴν ἀφοσιώσιν του δ' αὐτὴν πρὸς τὰ τέκνα οὐ μόνον ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρωτόγονος ἠγωνίσθη πρὸς κατάκτησιν τῆς φύσεως, ἵνα παραδώσῃ περιβάλλον εὐνούτερον εἰς αὐτά. Διὰ τοῦτο δικαίως ἡ οἰκογένεια ἐθεωρήθη ὡς πρῶτος σταθμὸς τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἰς κοινωνίας, ἐνθα ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις δὲν ἐπεκράτησεν εἰσέτι καὶ δὲν διέλυσε τοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογενείας, αὕτη πάντοτε ὑπῆρξε καὶ εἶναι τὸ κέντρον τῆς παραγωγῆς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς καταναλώσεως τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ τὸ κέντρον τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀτόμου, τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἔξεων, αἵτινες πρέπει νὰ κοσμῶσιν ἕκαστον μέλος αὐτῆς εἰς τὰς σχέσεις του, οὐ μόνον πρὸς τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἑλλης κοινωνίας. Θρησκεία, ἠθικὴ καὶ παιδεία ἐμφυτεύονται ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ ἀφήνουσι τὰ ἴχνη των ἐφ' ὄρου ζωῆς.

Ἰδανικῶς θεωρουμένη ἡ οἰκογένεια σκοπεῖ εἰς τὴν κοινὴν εὐτυχίαν ὅλων τῶν μελῶν της. Τὰ μέσα δὲ δι' ὧν ἐπιτυγχάνει τοῦτο ἡ οἰκογενειακὴ

[1] Βλ. καὶ Γ'. Σακελλαρίου, Ἡ μέτρησις τῆς εὐφροσύνης.

ζωή είναι 1) ἡ τῆς μεταστροφῆς, τῆς προσελκύσεως μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἰς αὐτόβουλον στενωπάτην, διαρκῆ, ὑπεύθυνον ἔνωσιν πρὸς ἓνα κοινὸν καὶ ἀμοιβαῖον σκοπὸν. Αὐτὸς δ' ὁ κοινὸς σκοπὸς εἶναι ἀγαθὸν εὐγενεστεράς, πληρεστεράς καὶ εὐρυτέρας μορφῆς, ὅπερ οὐδέτερον τῶν συζευγνυμένων μελῶν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ ζῶν μόνον, καὶ ὅπερ ἀνυποῖ τὸ γενετήσιον πάθος ἐκ τῆς ὀρμῆς ἢ τοῦ ἐγωϊστικοῦ τοῦ χαρακτῆρος εἰς ἠθικὸν ἐπίπεδον. Τοῦτο εἶναι ἡ ἰδιότυπος στενότης σχέσεων καὶ αἱ ἰδιότυποι ἀπαιτήσεις πρὸς κοινὴν συμπάθειαν καὶ συνεργασίαν, ὅπερ δίδει εἰς αὐτὸ μεγαλύτερον βάθος ἢ ἡ συνήθης φιλία. 2) Ἡ οἰκογένεια θεωρεῖται καὶ εἶναι ὁ μέγας κοινωνικὸς παράγων πρὸς προστασίαν καὶ αὐξήσιν τῆς φυλῆς. 3) Ἡ λειτουργία αὕτη ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν γονέων, διότι τὰ τέκνα ἀπαιτοῦσι τρυφερότητα, συμπάθειαν, αὐτοθυσίαν, εὐθύνην καὶ διαρκῆ προσπάθειαν πρὸς ἀνάπτυξίν των.

2. Πηεεία ἡ κατᾶστασις τῆς πρωτογόνου οἰκογενειακῆς ζωῆς.

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ νοήσῃ τις τὴν κατᾶστασιν τῆς πρωτογόνου οἰκογενειακῆς ζωῆς, ἂν ἀναλογισθῇ ὅτι εἰς τὴν πρωτόγονον κοινωνίαν ἡ παραγωγή, ἡ προστασία καὶ ἡ ἄμυνα κατὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος, ἡ προφύλαξις δι' ἐνδυμάτων καὶ ἡ οἰκησις ἐν οἰκίαις, ἦσαν πράγματα σχεδὸν ἀνύπαρκτα. Μηχαναὶ καὶ δυνάμεις, δι' ὧν σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατακτητῆς τῆς φύσεως, οὐδαμοῦ ὑπῆρχον. Τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου. Πολιτικὴ ὀργάνωσις, τάξις, ἀσφάλεια, ὁρισμὸς δικαιωμάτων δὲν ὑπῆρχον. Ἡ θρησκεία ἦτο πρόληψις ἄνευ ἠθικῆς βάσεως καὶ ἐπιδράσεως καὶ τὸ δίκαιον ἦτο εἰς χεῖρας τοῦ ἰσχυροτέρου. Κατόπιν τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ ἦγετο μόνον ὑπὸ τοῦ ἐνστίκτου καὶ ἦτο πλήρης προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν πρὸς διατήρησιν καὶ προσαρμογὴν ἐν τῇ ζωῇ. Παρηλθόν δὲ πολλοὶ αἰῶνες, ἕως ὅτου, ἐπὶ τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, κατανοηθῆ ἢ ἀπὸ τε βιολογικῆς καὶ θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως ὠφέλεια καὶ ἀξία τῆς μονογαμικῆς μορφῆς τῆς οἰκογενείας καὶ ἀναγνωρισθῆ ἢ σπουδαιότης καὶ ἡ ἱερότης τοῦ γάμου, ἵνα ἀνυψωθῆ ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ.

Καὶ ὁμῶς μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην ἡ ἀνθρωπίνη οἰκογένεια ἐκ διαφόρων λόγων, ἰδίᾳ δέ, τελευταῖον, ἐξ ὑλιστικῶν διδαγμάτων περὶ ἐλευθέρου ἔρωτος, ἐκμεταλλεύσεως, ἐπιβολῆς ἐπὶ τῆς γυναικὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἄλλων οἰκονομικῆς μᾶλλον μορφῆς λόγων, μεταβάλλεται εἰς ἐκάστην χώραν καὶ φθείρεται ἀναλόγως τῶν ἐκασταχοῦ συνθηκῶν καὶ τῆς ὀργανωμένης ἀντιδράσεως τῆς κοινωνίας εἰς τὰ διάφορα ἔθνη.

3. Ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν ζώων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων.

Εἰς τὰ ζῶα οἱ τρόποι τῆς ἐκδηλώσεως καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ γενετήσιου ἐνστίκτου εἶναι πολλοί, ὁ ἀπλούστατος δ' αὐτῶν καὶ ὁ συνηθέστατος εἶ-

ναι ὁ τῆς ἐλευθέρας μείξεως. Ἀριθμὸς δηλ. ζώων συνευρίσκονται ὁμοῦ ταυτοχρόνως, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης, χωρὶς νὰ λαμβάνωσι μέρος περὶ ἐπιλογῆς καὶ χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν συζυγικὴν πίστιν, μολονότι εἰς τινὰ ζῶα, ὡς λ.χ. τὰ πτηνά, τὰ ἄρρενα «φλερτάρουν» μὲ τὰ θήλεα καὶ προσπαθοῦσι νὰ εἶναι ἄρεστὰ εἰς αὐτὰ καὶ παραμένουσι παρὰ τῆ συντροφῆ αὐτῶν, ἀγωνιζόμενα ὁμοῦ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ὡς δὲ ἡ ἐλευθέρα μείξις εἶναι συνήθης παρὰ τοῖς ζώοις, οὕτω καὶ ἡ πολυγαμία δὲν εἶναι σπανία, τοῦ ἄρρενος λαμβάνοντος ὑπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν του ὠρισμένον ἀριθμὸν θηλέων καὶ ἀπομακρυνομένου τῶν ἄλλων, ὡς ὁ πετεινὸς λ.χ. τῶν αὐτῶν μας.

Ἡ πολυγαμία ἕμως παρὰ ταῖς ζώοις δὲν εἶναι συνήθως κανὼν. Κυρίως εἰπεῖν αὕτη ὑφίσταται εἰς τὰ ἀγελιδὸν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν διάγοντα ζῶα, ὡς εἰς τὰ πρόβατα ἢ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὰ ὑμενόπτερα, ὅπου εἰς ἀναρίθμητος πληθυσμὸς θηλέων δὲν ἔχει ἢ ὀλίγους ἄρρενας.

Ἡ «πολυανδρία» εἰς τὰ ζῶα σχεδὸν δὲν ὑφίσταται, διότι σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἀνώτερα ζῶα τὸ θῆλυ ἔνεκα τῆς σχετικῆς του ἀδυναμίας εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ὑφίσταται τὰς θωπείας τοῦ ἄρρενος καὶ δὲν δύναται νὰ ἀνθίσταται εἰς αὐτό. Εἰς τινὰς μάλιστα περιπτώσεις ὅταν ἄρρενά τινὰ μάχωνται πρὸς κατάκτησιν ἑνὸς θήλεος, τοῦτο ἀναμένει μεθ' ὑπομονῆς τὸν νικητὴν, ἵνα παραδοθῆ εἰς αὐτόν. Κάτι τι δηλ. παρόμοιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκλέγοντα κατόπιν τοιαύτης πάλης τὴν ἐρασημένην του.

Ἡ μονογαμία, ἣν ὠρισμέναι ἀνώτεροι φυλαὶ ἀνθρώπων ἔχουσι, καὶ ἣν οἱ ἠθικολόγοι σήμερον παραδέχονται ὡς τὸν ἐξοχώτερον τύπον τοῦ ἀνθρωπίνου γάμου δὲν εἶναι πολὺ σπανία μεταξὺ τῶν ζώων τῶν διεσπαρμένων, τῶν ζώντων κατὰ ζεύγη, ἢ διότι ταῦτα σπανίζουσι ἢ διότι εἶναι ἀκοινωνήτα. Ζῶά τινὰ ἐν Ἰνδίας ἐπίσης, ὡς ὁ Makakas Silinus, δὲν ἔχει ἢ μίαν σύντροφον, εἰς ἣν εἶναι πιστὸς μέχρι θανάτου. Ἐνίοτε δ' ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεως μεταβάλλεται σὺν τῆ μεταβολῇ τοῦ εἴδους τῆς ζωῆς. Οὕτω τὸ ἄγριον κανάριον, ὅπερ συνήθως εἶναι μονόγαμον, ἂν ἐξημερωθῆ, ἀποβαίνει πολύγαμον.

Εἰς τινὰ ὅμως ζῶα εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ἀκριβὴς μονογαμία, ἢ ἠθικὴ μονογαμία, ὑφιοῦται πολὺ ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης. Εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁ θάνατος τοῦ ἑνὸς συζύγου σπανίως ἀφήνει μέχρι τέλους ἀπαρηγόρητον τὸ περιλειπόμενον ἥμισυ, ἐνῶ εἰς εἶδος τι ψιττακοῦ χιρεία καὶ θάνατος εἶναι συνώνυμα. Ὅμοιαι δὲ περιπτώσεις παρατηροῦνται εἰς ἄλλα τινὰ ζῶα. Τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς καὶ παρὰ τοῖς ζώοις ἡ ἰσχὺς τῶν συμπαθητικῶν συναισθημάτων δὲν εἶναι ἀνάλογος πάντοτε πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς εὐφυΐας.

Ἐξ ἄλλου αἱ μέλισσαι, οἱ μύρμηκες καὶ ἄλλα ζῶα, εἰς τὰ ὅποια ἡ μέριμνα τῆς κοινῆς εὐτυχίας ἔχει κυριαρχήσει τῶν προσωπικῶν ἐνστικτῶν, ἐγκατέλειψαν τὴν ἀναπαραγωγὴν, ἔνεκα τῆς κατανομῆς τῆς ἐργασίας, εἰς τινὰ μόνον ἄτομα, φαινόμενον τὸ ὅποῖον οὐδαμῶς παρετηρήθη εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

4. Ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια παρὰ τοῖς πρωτογόνοις λαοῖς.

Πρὸς παρακαλούθησιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ γάμου εἰς τὴν σημερινήν του μορφήν ἢ σπουδὴ αὐτοῦ εἰς τινὰς πρωτογόνους λαοὺς εἶναι τὰ μάλιστα διαφωτιστικὴ. Οὕτω μεταξὺ τῶν Βεδδῶν τῆς Κεϋλάνης ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ βασικὴ κοινωνικὴ μονάς, συνισταμένη ἐκ τῶν γονέων καὶ τῶν ἀγάμων παιδῶν, τῶν ἐγγάμων θυγατέρων καὶ τῶν (ἐσω)γάμβρων.

Ζῶσι δὲ αἱ οἰκογένειαι αὗται εἰς οἴκους ἐπὶ βράχων.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Βεδδῶν εἶναι αὐστηρῶς μονόγαμος. Αἱ γυναῖκες θεωροῦνται ὡς ἴσαι πρὸς τοὺς ἄνδρας, λαμβάνουσαι τὴν αὐτὴν τροφήν, πολλάκις πρῶται ἐξυπηρετούμεναι. Κρατοῦνται δὲ ζηλοτύπως μακρὰν τῶν ξένων, τὰ δὲ τέκνα τρυφερώτατα ἀγαπῶνται. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 6ου ἢ 7ου ἔτους ταῦτα περιφέρονται γυμνά, κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο λαμβάνουσι τὸ ἰδιάζον ἐπικάλυμμα εἰς τὸ φῦλον, τὸ ὁποῖον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των τὸ μόνον ἔνδυμά των. Τὰ κοράσια ἀκολουθοῦσι τὰς μητέρας των εἰς τοὺς ἀγρούς, ἵνα διδαχθῶσι τὴν σποράν, τὰ δὲ ἄρρενα ἀπὸ τοῦ 10ου ἔτους ὠδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ πατρὸς των εἰς τὸ κυνήγιον. Εἰς τὴν Γασμανίαν ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν ὡς καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν Μελανησίων νήσων ὑφίστατο καὶ ἐνιαχοῦ ὑφίσταται εἰσέτι ὁ δι' ἀρπαγῆς γάμος.

Ἄλλ' ὁ γάμος οὗτος δὲν εἶχε τὴν ἐννοίαν ἣν ἀποδίδομεν σήμερον εἰς αὐτὸν ἀλλ' ἀπέβλεπεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἀπόκτησιν δούλης, ἣτις ἀναμφιβόλως ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἰκανοποιήσῃ καὶ τοὺς ἐρωτικούς ἔτι πόθους τοῦ κυρίου, ἂν θεβαίως ἐθεωρεῖτο κατάλληλος πρὸς τοῦτο, διότι αὕτη ἦτο κυρίως τὸ οἰκιακόν του ζῶον, ἐν «πρᾶγμα» ἢ ὄν, τὸ ὁποῖον ὁ κύριός του ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ νὰ δέρῃ, νὰ πληγῶνῃ, νὰ φονεύῃ καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ τρώγῃ.

Ὁ Eyre μᾶς περιγράφει τὸν ὑποτιθέμενον αὐτὸν γάμον ὡς ἐξῆς.

Ὁ ἀνὴρ ἐπιτίθεται κατὰ τῆς γυναικὸς μὲ δυνατὸν κτύπημα καὶ ἔπειτα τὴν σύρει μακρὰν κρατῶν αὐτὴν ἐκ τῆς κόμης. Ἀναμένει τότε μέχρις ὅτου συνέλθῃ, ἔπειτα δὲ τὴν ὑποχρεώνει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν φυλὴν του.

Ἐνίοτε εἰς τὴν Γασμανίαν ἡ γυνὴ ἤρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς τῆς, οὕτω δὲ ἡ ἀρπαγὴ ἦτο μόνον εἰκονικὴ. Τοῦτο θεβαίως ἦτο σπανιώτατον, ἐγένετο ὅμως πολλάκις κατόπιν συμφωνίας μετὰ τῆς φυλῆς τῆς γυναικὸς. Ἐνώπιον τῶν δύο φυλῶν, αἵτινες συνεκεντροῦντο, ὁ ἀνὴρ, ὅστις προηγουμένως εἶχεν ἀρπάσει τὴν γυναῖκα του, ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς στόχος τῆς ἀντιθέτου φυλῆς, ἣτις ἔρριπτε κατ' αὐτοῦ ἀκόντια, τὰ ὁποῖα οὗτος εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ διὰ τῆς μικρᾶς του ἀσπίδος. Ὅλα ὅμως ἐτελοῦντο κανονικῶς χωρὶς αἱματοχυσίαν. Κοινὰ εἶτα ἀγάπαι ἐπεσφράγιζον τὴν συμφιλίωσιν καὶ οἱ συνδαιτυμόνες ἐώρταζον ἐνίοτε τὸν γάμον δένοντες τοὺς συζευχθέντας εἰς δένδρον καὶ ἀποσπῶντες ἀπ' αὐτῶν ἓνα κοπτῆρα (ὀδόντα).

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἡ γυνὴ ἀνῆκε νομίμως εἰς τὸν ἄνδρα, ὅστις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζεται αὐτὴν κατὰ βούλησιν ὡς καὶ νὰ δανείσῃ ἢ πωλῇ αὐτὴν εἰς πάντα ξένον, ἀπαγορευομένης τῆς ἀπιστίας καὶ τιμωρουμένης

πολλάκις σκληρότατα, διότι ἡ ἀρπαγεῖσα γυνὴ ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ κυρίου της.

Εἰς τὴν τοιαύτην παρὰ τοῖς πρωτογόνοις λαοῖς τῆς γυναικὸς θέσιν τὰ μέγιστα συνέβαλεν οὐ μόνον τὸ περιβάλλον καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ καθοριζόμενος τρόπος διαβιώσεως καὶ διαίτης, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἔθιμα, ἰδιαίτατα δὲ ἡ θρησκεία καὶ οἱ εἰδικοί τῶν λαῶν κώδικες.

Οὕτως ἐν Ἰαπωνίᾳ π.χ. πρὸ τοῦ 1900 ἡ κόρη ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀνατραφῆ παρὰ τῶν γονέων της, οὕτως ὥστε ὑπανδρευομένη νὰ διάγη ἐν ἀπολύτῳ ὑποταγῇ εἰς τοὺς γονεῖς τοῦ συζύγου της, νὰ ἀποφεύγη τὴν μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπικοινωνίαν, ἀκόμη καὶ τὴν μετὰ τῶν τοῦ ἀνδρός της συγγενῶν, νὰ εἶναι εὐγενής, διαλλακτικὴ καὶ νὰ φέρεται μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα της, ἀτενίζουσα πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς Θεὸν μηδέποτε μεμψιμοιροῦσα, μηδὲ ζηλοτυποῦσα, μὴ ἀναφέρουσα ποτὲ τὰ σφάλματά του, ἀλλὰ τὸναντίον ὁμολογοῦσα τὰ ἰδικά της, μὴ ἐπιζητοῦσα τακτικὰς ἐξόδους ἐκ τοῦ οἴκου της, ἀκόμη καὶ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ εἰς τὸν ναὸν πρὸς λατρείαν, μὴ ἀναμειγνυομένη εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἀνδρός της, μὴ ἀναζητοῦσα πολυτέλειαν καὶ μετὰ προσοχῆς ἐξετάζουσα τὴν καρδίαν της, ἵνα ἴδῃ καὶ θεραπεύσῃ τὰς ἀτελείας αὐτῆς, ἐκρίζωσῃ δὲ τὰς ἀνοήτους σκέψεις της, αἱ ὁποῖαι ἐπιστεύοντο ὡς ἔμφυτοι εἰς πάσας τὰς γυναῖκας, καὶ εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τῶν ἀτυχημάτων της.

Οἷα ὅμως ἡ διαφορὰ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς γυναικὸς ἀπὸ τῆς παλαιότερας ὄχι μόνον τῆς Ἰαπωνίδος, ἡ ὁποία φοιτᾷ εἰς τὰ πανεπιστήμια, ἀλλὰ καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς, ἡ ὁποία ἐσημείωσε μεγίστην ἐξέλιξιν καὶ ἐπέτυχε τὴν εἰσοδὸν της εἰς τὸν δημόσιον καὶ τὸν οἰκονομικὸν βίον τῆς κοινωνίας, δημιουργοῦσα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐλευθερία αὐτὴ καὶ ἀνάμειξις εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον προβάλλει εἰς ἡμᾶς, προβλήματα ἐκπαιδευτικά, τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας.

Β. Ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκογενείας τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ οἰκογένεια ὑπὸ τινὰ μορφήν ὑπῆρχε πάντοτε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, μακροτάτην ὅμως διήνυσεν ὁδὸν ἐξελίξεως ἀπὸ τῆς πρώτης οἰκογενειακῆς μορφῆς τοῦ ἀγρίου καὶ βαρβάρου ἀνθρώπου, μέχρι τῆς σημερινῆς μονογαμικῆς μορφῆς τοῦ πολιτισμένου. Λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐπομένως εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκογενείας.

Αἱ γαμικαὶ σχέσεις τῶν συζύγων τῆς πρωτογόνου οἰκογενείας, ὡς ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀνωτέρω πρωτογόνων καὶ τῶν ἡμιαγρίων φυλῶν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ἦσαν ἄτακτοι, ἐξ οὗ καὶ διάφοροι τότε ἐνεφανίσθησαν μορφαὶ θεσμῶν ἐπιγαμίας, διετηροῦντο ὅμως αἱ σχέσεις αὗται ὅπωςδῆποτε ἐπ' ἀόριστον χρόνον. Εἰς τὰς οἰκογενείας ταύτας τῆς πρωτογόνου περιόδου ἡ γυνὴ κατεῖχε διάφορον ἐκάστοτε θέσιν, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος, τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκεν. Οὕτως εἰς τὸν **κ υ ν η γ ε τ ι κ ὸ ν β ί ο ν** τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς ἦτο τὸ

ἔξωγαμον πατρικὸν δίκαιον· εἰς τὸν γεωργικὸν βίον τὸ ἔξωγαμον μητρικὸν δίκαιον καὶ τέλος εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον ἡ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ πατρικοῦ δικαίου.

Κατὰ τὸν κυνηγετικὸν δηλ. βίον καὶ τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ οἱ ἄνδρες ὑπερεῖχον, διότι ἀσκοῦντες τὴν θήραν εἶχον τὸ πλεονέκτημα, ὅτι διὰ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας των συνετήρουν τὴν γυναῖκα των. Ὡς ἐκ τούτου ἐπετέλουν τὰς βαρεῖας χειρωνακτικὰς ἐργασίας καὶ ἠσχολοῦντο περισσότερο εἰς τὴν ὄργάνωσιν τῆς ὕλης φυλῆς. Κατὰ τὸ στάδιον ὅμως τοῦ γεωργικοῦ βίου ἡ οἰκογένεια ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς ὅλης κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἕνεκα τούτου αἱ γυναῖκες ὑπερεῖχον τῶν ἀνδρῶν, διότι αὐταὶ ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς καὶ διετήρουν τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν, φύσει δὲ συντηρητικαὶ καὶ συναισθηματικαί, ὡς εἶναι, ἐκαλλιέργουν ἐπίσης τὴν συμπάθειαν, τὴν ὁμιλοῦσαν, τὴν συγγένειαν, παράδοξος δ' ἦτο ἡ θέσις τοῦ συζύγου εἰς αὐτήν.

Οὗτος ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον ὡς ἀπλοῦν ὄργανον διαιωνίσεως τοῦ εἴδους καὶ δὲν ἀνήκε κατ' οὐσίαν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς συζύγου του, ἀλλὰ εἰς τὴν τῆς μητρὸς του. Πάτρικὴν δ' ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν τέκνων ἤσκει ὁ ἀδελφὸς τῆς συζύγου του, ὃν καὶ ἐκλήρονέμουν τὰ τέκνα, τοῦτο δέ, διότι μεγίστη σημασία ἐδίδετο εἰς τὸν σύνδεσμον τοῦ αἵματος. Τὰ τέκνα τῆς οἰκογενείας εἶχον τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς, ἡ σχέσις δὲ καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἔναντι τῆς μητρὸς ἦτο ὁμοία πρὸς ἐκείνην, ἣν σήμερον ἔχουσιν ἔναντι τοῦ πατρὸς. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ οἰκογένεια ὠνομάζετο *μητρωνυμική*.

Τὰ αἶτια τῆς ἐμφανίσεως τῆς μητρωνυμικῆς οἰκογενείας κατὰ τινὰς ἦσαν λόγοι ἀνόμου γαμικῆς σχέσεως, παροδικῆς συζεύξεως (1). Σπουδαιότεροι ὅμως λόγοι ἦσαν τὸ εὐκόλον τῆς ἀναγνώρισεως τῆς μητρότητος καὶ ὄχι τῆς πατρότητος, ἄσαύτως δὲ ἡ πρόσδεσις καὶ ἡ προσήλωσις τοῦ παιδίου πρὸς τὴν μητέρα κατὰ τὴν μικρὰν ἰδίως ἡλικίαν, ἔτι δὲ καὶ ἡ πίστις ὅτι τὸ τέκνον εἶναι γένος τῆς μητρὸς καὶ πνεύματός τινος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον διηκόλυνε τὴν ἀναγνώρισιν τῶν σχέσεων τῆς οἰκογενείας διὰ τῆς μητρὸς ἢ διὰ τοῦ πατρὸς.

Ἄλλ' ὅ,τι κυρίως ἐπεβοήθει τὴν τοιαύτην θέσιν τῆς μητρὸς ἦσαν αἱ συνθήκαι τῆς ζωῆς τῆς τότε κοινωνίας· εἰς τὰς μητρωνυμικὰς δηλ. οἰκογενείας ὁ πατὴρ καὶ σύζυγος ἦτο ὑποχρεωμένος, τρέχων πρὸς ἄγρην τροφίμων, νὰ μένῃ τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του ἔξω τοῦ οἴκου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ γυνὴ διαρκῶς ἐν τῷ οἴκῳ μένουσα καὶ ἐν αὐτῷ ἐργαζομένη, ἦτο λογικώτερον νὰ μὴ ἀφήνῃ τὸν πατρικὸν τῆς οἴκου καὶ τὸ γένος τῆς ἀλλὰ καὶ ὑπανδρευομένη νὰ λαμβάνῃ ἔσώγαμβρον, ὡς κοινῶς λέγομεν σήμερον. Ἡ οὕτως ἐγκαθιδρυθεῖσα ἀρχὴ καὶ ὑπεροχὴ τῆς μητρὸς ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρόν, μέχρις ὅτου ἄλλαι δυνάμεις, ἄλλαι δημιουργηθεῖσαι καταστάσεις καὶ ἐλατήρια ἐπέφερον τὴν ἀλλα-

1) Πρβ. καὶ παροδικὴν σύζευξιν εἰς τὸν μῦθον τοῦ Θησέως, καθ' ὃν Αἰγύψος σιζήσας ἐν Τροίῳ μετὰ τῆς Αἴθρας καὶ κτίειν αὐτὴν ἐπιτοήσας, ἐπιστρέφει εἰς τὴν θήραν, συμφωνήσας μετὰ τοῦ Μιθθέως, ὅτι τὸ τέκνον, ἂν θὰ ἦτο ἄρσεν, θὰ ἦρχετο εἰς Ἀθήνας.

γὴν τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως τῆς μητρὸς. Τοιαῦτα αἶτια ὑπῆρξαν: α) Ἡ ἀνάπτυξις ἄλλου τρόπου ζωῆς, τοῦ ποιμενικοῦ. Πρὸς παρακολούθησιν δηλ. τοῦ ποιμνίου ἡ οἰκογένεια ἔδει πάντοτε νὰ χωρίζεται ἄλλων ὁμάδων, περισσότερα ἄτομα ἔπρεπε νὰ συνεργάζωνται εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, ἢ δὲ μακρὰ ἀπουσία τοῦ πατρὸς ἀπὸ τοῦ οἴκου, ὡς συνέβαινε εἰς τὸν πρότερον βίον, τὸν κνηγετικόν, δὲν ἦτο ἀναγκαία. Αἱ σχέσεις αἱ συζυγικαί, ὡς ἐκ τούτου, κατέστησαν τακτικώτεραι καὶ κανονικώτεραι, ἢ δὲ γυνὴ δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐργάζεται ἀπαραιτήτως πρὸς παραγωγὴν καὶ διατροφήν, ἀφοῦ αὕτη ἦτο εὐκόλος ἐκ τοῦ ποιμνίου. Ἐπιπροσθέτως, καὶ τὰ παιδιά τῆς οἰκογενείας μετεῖχον ἔκτοτε καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἐργασίαν. β) Ὁ πόλεμος, καθ' ὃν οἱ ἄνδρες ἠχμαλώτιζον γυναῖκας, ἐπέφερε τὴν κατάπτωσιν τοῦ γυναικείου προνομίου, διότι αὗται ἦσαν πλέον δούλαι τοῦ αἰχμαλωτίσαντος συζύγου, καθὼς καὶ κτήμα ἐπίσης ἦσαν τοῦ πατρὸς τὰ οὕτω γεννώμενα τέκνα. γ) Ἡ θρησκεία ἐπίσης μετέβαλε τὴν κατάστασιν ταύτην, διότι διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἐξουσίας τῆς οἰκογενείας εἰς τὸν ἄνδρα, ἢ πρότερον ἐπικρατοῦσα λατρεία θεαινῶν ἔπαυσε καὶ ἤρχισεν ἡ λατρεία θεῶν, τῶν προγόνων πολεμιστῶν τῆς οἰκογενείας.

Ἐκ τῆς τοιαύτης μεταστροφῆς γυνὴ μὴ γεννώσα ἄρρενα τέκνα ἐθεωρεῖτο ἄχρηστος καὶ μισητὴ ὑπὸ τῶν θεῶν, τούναντίον δὲ ἡ γέννησις ἄρρενος, ὡς σήμερον ἀκόμη ἐν Μάνη καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, ἐθεωρεῖτο εὐτυχὲς γεγονός. Ἡ ἔκδοτος, τέλος, εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς γυνὴ ἐθεωρεῖτο ἄξια θανάτου, ὡς κοινὸς ἐγκληματίας, καὶ ἐθανατοῦτο διὰ λιθοβολισμοῦ, μάλιστα δὲ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, πρᾶγμα ὅπερ οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀγνότητα τῆς συζυγικῆς ζωῆς.

Ἡ μεταβολὴ τῆς θέσεως ταύτης τῆς γυναικός, καθὼς καὶ διάφορα ἄλλα αἶτια, περὶ ὧν περαιτέρω ὁ λόγος, ἐπήνεγκον καὶ διάφορον ἐξέλιξιν εἰς τὴν μορφήν τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ γάμου. (1).

6. Σκοπὸς τοῦ γάμου καὶ μορφὰ αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις.

Σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι πρῶτον μὲν καὶ κυρίως ἡ σύνδεσις τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ, οὕτως ὥστε ἀφρωσιωμένα πρὸς ἄλληλα ἕνεκα τῆς ἀγάπης νὰ συμπληρῶνται ἀμοιβαίως, μεταδίδοντα εἰς ἄλληλα τὰ προτερήματα, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς δεξιότητας, τὰς ὁποίας ἑκάτερον φύσει καὶ μορφώσει ἀπέκτησεν, ἐξευγενίζοντα καὶ μορφώνοντα τὸ ἐν τὸ ἄλλο καὶ ἀναπτύσσοντα ἐν ὀλίγοις τὴν προσωπικότητά των.

Δεύτερος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἀμοιβαία βοήθεια εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἀσθενείας αὐτῶν. Ἡ οἰκονομικὴ συνεργασία γίνεται διὰ τῆς κατανομῆς τοῦ ἔργου τῆς οἰκογενείας, τῆς γυναικὸς ἀναλαμβάνουσης τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ οἴκου, τοῦ ἀνδρὸς τὴν προμήθειαν.

1) Περβ. καὶ Α. Ἐλευθεροπούλου, Ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων σ. 47 καὶ Blackmar and Gillin, Outlines of Sociology σ. 167.

ἔξωθεν τῶν μέσων πρὸς τὸ ζῆν.

Ταῦτα συμβαίνουν συνήθως, πολλάκις ὅμως ἡ γυνὴ ἐργάζεται καὶ ἔξω τοῦ οἴκου πρὸς αὐξήσιν τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ.

Τρίτος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἱκανοποίησις τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου μεταξὺ τῶν συζύγων καὶ ἡ παιδοποιία, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς φυσικῆς ἰσχύος τῶν συζευγνυμένων καὶ ἄλλων οικονομικῶν λόγων καὶ ἐπιβάλλουσα εἰς τὰς Χριστιανικὰς ἰδίαι καὶ τὰς Μωαμεθανικὰς Θρησκείας ἀμοιβαίαν πίστιν.

Σημειωτέον ὅτι εἰς τινὰς οἰκογενείας, ὡς αἱ βασιλικαί, εἰς τῶν σκοπῶν τοῦ γάμου, θέτων ὄρια καὶ φραγμούς, εἶναι ἡ διατήρησις τῆς κοινωνικῆς θέσεως ἢ τοῦ βασιλικοῦ δένδρου τῶν συζευγνυμένων. Διὸ πολλάκις εἰς βασιλικὰ πρόσωπα ἐπιτρέπεται ὁ γάμος μεταξὺ πρώτων ἑξαδέλφων.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω σκοπῶν τοῦ γάμου κύριος εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ τῆς ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητος, ἐνῶ ἡ παιδοποιία καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια εἶναι δευτερεύοντες, διότι καὶ ἄνευ τῆς παιδοποιίας δύναται νὰ ὑπάρχῃ γάμος καὶ οἰκογένεια, οὐχὶ βεβαίως πλήρης, ἡ δὲ φιλία δύναται νὰ παράσχῃ τὴν ἀμοιβαίαν βοήθειαν.

Εἶδη γάμων. Ἐξετάζοντες τὰ κατὰ τὸν γάμον εἰς πρωτογόνους κοινωνίας παρατηροῦμεν γάμους τελουμένους μετ' ἐλαχίστης ἢ οὐδεμιᾶς σχεδὸν γαμηλίου τελετῆς. Καὶ παρ' ἄλλοις μὲν λαοῖς αἱ συζυγικαὶ ὑποχρεώσεις περιορίζοντο μόνον μέχρι τῆς ἀναπτύξεως τῶν τέκνων, παρ' ἄλλοις δὲ κατωτέροις, ὁ ἀνὴρ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συζῆ μετὰ γυναικὸς ὅποτεδῆποτε καὶ ἐφ' ὅσονδῆποτε ἤθελεν, ἐγκαταλείπων δὲ ταύτην ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ἄλλην, κατὰ τὰς ὁρέξεις του (πολυγυναικία).

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν πολυγυναικίαν παρατηροῦνται φαινόμενα πολυανδρίας σύγχρονα πρὸς τὴν μονογαμίαν, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐπεκράτει συνήθεια, ὅπως ὁμὰς ἀδελφῶν ἀρρένων νυμφεύεται ὁμάδα ἀδελφῶν θηλέων.

Ἡ φυσικὴ ὅμως ἐπιλογὴ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καθιέρωσε τὸν γάμον ἐνὸς ἀνδρὸς πρὸς μίαν γυναῖκα ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀρχῆς ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑφισταμένης.

Κατὰ ταῦτα αἱ διάφοροι μορφαί, τὰς ὑποίας ὁ γάμος ἔλαβε, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι εἶναι:

1) Σύμβασις γαμικὴ διὰ τινὰ μικρὸν χρόνον (Ἰνδιάνοι τῆς Βραζιλίας καὶ αὐτόχθονες Γροιλανδοί).

2) Ὀμαδικὸς γάμος ἀδελφῶν ἀρρένων μετ' ἀδελφῶν θηλέων, ὡς διεπιστάθη εἰς τὰς νήσους Χαβάϊ, ἐνθα ἕκαστος ἀνὴρ ἦτο σύζυγος ὅλων τῶν ἄλλων γυναικῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀντιθέτως ἕκαστη γυνὴ σύζυγος πάντων τῶν ἀνδρῶν, κατάστασις παρατηρουμένη ἀκόμη εἰς τινὰ φυλὴν τῶν Ἰνδιῶν σήμερον.

3) Πολυανδρία, καθ' ἣν ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς γυναικός, ἐχούσης πολλοὺς ἀνδρας, ἀδελφοὺς ἢ μή (Θιβὲτ καὶ Ἰνδία).

4) Πολυγυναικία, οἰκογένεια, καθ' ἣν εἰς ἀνὴρ ἔχει πολλὰς.

γυναῖκας, ἀντιθέτως πρὸς τὴν πολυανδρίαν, ὡς πρό τινος ἐγίνετο, καὶ νῦν εἰσέτι μερικῶς, μεταξὺ τῶν Μορμόνων καὶ τῶν Μουσουλμάνων.

5) **Μονογαμία**, ἔνθα εἷς ἀνὴρ διὰ βίου συζῆ μετὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γυναικὸς ἐκτὸς ἂν νομίμως ταύτης χωρισθῆ. Ἡ μορφή αὕτη σχεδὸν ἀντικατέστησε πάσας τὰς λοιπὰς, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, ἐπεβλήθη δὲ τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν συνεπειῶν τῶν ἄλλων γαμικῶν σχέσεων διὰ τὰ τέκνα, τὸ δὲ διὰ λόγους οἰκονομικούς, διὰ τὴν ἀδυναμίαν δηλαδὴ τοῦ συζύγου νὰ συντηρῆ πλείονας τῆς μιᾶς συζύγου. Ἡ μορφή αὕτη ἔχει καθιερωθῆ θρησκευτικῶς καὶ νομικῶς ὡς ὀρθὴ καὶ ἐπιτετραμμένη. Καὶ τοῦτο διότι (1)

α) Δεδομένου ὅτι τὸν ἀριθμὸν ἴσοι εἶναι περίπου οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ μονογαμία εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς βιολογικοὺς ὄρους τῆς φύσεως.

β) Ἐξασφαλίζει εἰς τὰ τέκνα τὴν καλυτέραν προστασίαν ἐλαττώουσα τὴν ἄνησιμότητα αὐτῶν διὰ τῆς κοινῆς πατρὸς καὶ μητρὸς προσπαθείας ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν καλυτέραν ἐκπαίδευσιν καὶ παρασκευὴν τῶν παιδῶν ὡς πολιτῶν.

γ) Ἡ μονογαμικὴ οἰκογένεια εἶναι πηγὴ ἀνωτέρων συναισθημάτων φιλαλληλίας καὶ τρυφερότητος.

δ) Ἡ μονογαμία ἐπιφέρει ἔνωσιν τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων καὶ συνοχὴν καὶ σύνδεσιν ἢ ἢ πολυγαμία.

ε) Ἐπιτρέπει περισσότερον τῆς πολυγαμίας τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς.

ς) Οὐ μόνον τὴν εὐτυχίαν τῶν παιδῶν ἐξασφαλίζει περισσότερον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν γονέων, διότι τὰ τέκνα αὐτῶν γηροκομοῦσι καὶ ἐπιμελοῦνται παντοιοτρόπως αὐτῶν.

ζ) Ἡ μονογαμία τέλος ἀνυποῖ τὴν γυναῖκα εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τὸν ἄνδρα καὶ ἐπιτρέπει εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς καὶ τοῦ ὅλου πλούτου τῆς ἰδίας αὐτῆς φύσεως. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἱστορικῶς εἶναι μεμαρτυρημένον ὡς ἔργον καὶ συμβολὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις τὴν γυναῖκα ἐκ δούλης τοῦ ἀνδρὸς ἢ ὄργανου ἡδονῆς ἢ ἀπλῶς τροφοῦ, συμπαραστάτιν αὐτοῦ καὶ ἰσότιμον ἀνέδειξε, διακηρίξας τὸ «εὐκ ἓνι ἄρσεν καὶ θῆλυ».

Τοιοιτοτρόπως ἡ μονογαμικὴ οἰκογένεια συντελεῖ εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν πρόοδον οὐ μόνον τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκράτησεν ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μορφῶν τοῦ γάμου καὶ αἱ ἄλλαι μορφαὶ ἐπιμειξίας ὑφίστανται κατὰ νόμον ἢ παρὰ νόμον καὶ κατ' ἀνάγκην, διότι διὰ λόγους οἰκονομικούς ὁ χρόνος τοῦ γάμου εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν ἀναβάλλε-

(1) *Προβ. καὶ Roman F. La place de la sociologie aux Etats-Unis Paris, 1925 σ. 82—84.*

ται ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς εἰς τὴν προκεχωρημένην ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἐξ οὗ γεννῶνται καὶ πλεῖστα ζητήματα ὑγιεινά, βιολογικά, ἠθικά καὶ κοινωνικά.

7. Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια.

Κατὰ τὸ στάδιον τοῦ ποιμενικοῦ βίου τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐλέχθη, ἀνεπτύχθη ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια ἕνεκα τῆς ἀνάγκης τῆς προφυλάξεως τῶν ποιμένων ἀπὸ πολλῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων διὰ τῆς συνενώσεως πολλῶν συγγενῶν οἰκογενειῶν, ὧν προῖστατο ὁ γενάρχης (πρβ. Οἰκογενείας Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν). Ἡ τοιαύτη οἰκογένεια εἶχεν ἐνότητα μεγάλην, τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ὑπακουόντων εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ πολυτείου γενάρχου, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ δύναμιν μεγάλην. Ἀλλ' ἡ ἐνότης καὶ ἡ δύναμις τῆς Πατριαρχικῆς οἰκογενείας ἐκλονίσθη σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ δύο παραγόντων, τὸ μὲν τῆς πολιτείας, τὸ δὲ τοῦ Μεγάλου προφήτου τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Καὶ τοῦτο διότι ἡ μὲν πολιτεία συνηγωνίζετο τὴν δύναμιν τῆς πατριαρχικῆς οἰκογενείας, ρυθμίζουσα αὐτὴ τὰς σχέσεις τῆς οἰκογενείας.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπέτυχε τοῦτο διὰ τοῦ κηρύγματος τῆς ἐγκαταλείψεως ὑπὸ τῶν τέκνων τῶν γονέων τῶν πρὸς εὐρείαν ἀνάπτυξιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων στενωτάτων σχέσεων συνδεομένων διὰ τῆς ἀγάπης. (Πρβ. Ματθ. ια' 35. «Ἐλθὼν γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς. εἰς τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, οὐ δύναται εἶναι μαθητὴς μου». Οὕτως ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ ἐνότης τῆς οἰκογενείας κατεπολεμήθη ὑπὸ δεσμῶν ἐπιβαλλομένων οὐχὶ ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀλλ' ὑπὸ τῆς λογικῆς, ὑφ' ἧς ὑπηγορεύθησαν νέοι δεσμοὶ πνευματικοί, θρησκευτικοί καὶ πολεμικοί, ὑποχωρησάντων τῶν φυσικῶν ἐξ αἵματος δεσμῶν εἰς δεσμοὺς ἐλευθέρους καὶ μὴ φυσικοῦς.

8. Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια ἐν Ἑλλάδι.

Ὅπως ἡ γνωστὴ τῶν Ἰσραηλιτικῶν φυλῶν πατριαρχικὴ οἰκογένεια διωρκεῖτο καὶ διεκυβερνάτο ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, τοῦ πατριάρχου, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ οἰκογένεια τῶν ὁμηρικῶν χρόνων εἶχε μορφήν Πατριαρχικήν. Ἦτο πολυάριθμος καὶ τὰ μέλη τῆς συγκατώκουν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ὡς πολλαχοῦ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἀναφέρεται, ἰδίᾳ ἐν Ἰλιάδι(1), ἔνθα ὁ Ὅμηρος περιγράφει τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου καὶ τὸν βίον τῶν Τρῶων, οὓς οὐδαμῶς διακρίνει τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὰ ἦθη, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φυλὴν, τοὺς νόμους καὶ τὴν θρησκείαν. Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ Νέστορος, τοῦ βασιλέως τῆς Πύλου, εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ ὀπείου ἔζων οἱ ἐξ ἑγγαμοὶ υἱοὶ τοῦ μετὰ τῶν ἄλλων υἱῶν καὶ θυγατέρων του.

(1) Ἰλ. Ζ 211.